

**Ўзбекистон Республикаси Олий ва Ўрта
Махсус таълим Вазирлиги**

**Тошкент Молия Институтини
“Суғурта иши” факультетини**

РЕФФЕРАТ

Мавзу: Ўзбекистонда инвестиция фаолияти

Бажарди: СС – 50 гуруҳ талабаси
Д.Одилова

Текширди: Ш.Шаякубов

Тошкент — 2013

Мавзу: Ўзбекистонда инвестиция фаолияти

РЕЖА:

- 1. Инвестиция фаолиятини мувофиқлаштиришда давлатнинг роли.***
- 2. Инвестиция сиёсати, унинг мазмуни ва бозор иктисодиёти шароитида уларнинг роли.***
- 3. Хозирги босқичда инвестиция сиёсатининг узига хос хусусиятлари ва унга таъсир этувчи омиллар.***

1. Мамлакатимизда бозор иктисодиёти муносабатларига утиш жараёнида уз ечимини кутаётган янги-янги долзарб масалалар мавжуд. Масалан, хусусийлаштириш ва мулкни давлат тасаруфидан чиқариш жараёнида мулоқотлар фаолиятини ривожлантиришда ва ишлаб чиқаришда ижобий таъсир курсатишда, давлатнинг молиявий тизимини шакллантиришда инвестицион маблағларни самарали жалб қилиш қимматли қўғозлар бозорида муҳим аҳамиятга эга. Инвестиция компаниялари ва инвестиция фирмалари умумлашиб, инвестиция институтлари сифатида фаолият курсатиши ва молиявий муносабатларнинг шаклланишига катта ижобий таъсир курсатиши мумкин.

Бозор иктисодиётини ривожлантириш хужалик юритувчи шахслардан бир тарафдан рақобатбардошликни оширишни талаб қилса, бошқа бир тарафдан тез-тез узгарувчан иктисодиёт шароитларига мослашиш, барқарорлик ва мустахкамликни таъминлашни талаб қилади. Жамиятни ривожлантириш умумий ва Алоҳида хужалик юритувчи шахсларнинг миллий мулк ва албатта даромад усишини таъминловчи моддий бойликларни кенг қуламда қайта ишлаб чиқаришга асосланади. Ушбу усишни таъминлашда асосий воситалардан бири, инвестицияни сотиш бўйича амалий ҳаракатлар йиғиндиларини уз ичига оладиган инвестициявий фаолиятларни йўлга қуйиш муҳим омил саналади.

Давлат томонидан инвестиция фаолиятини мувофиқлаштириш унинг мухим йуналишларида кулай шароитлар яратишга қаратилган. Аввалом бор ижтимоий ривожлантириш, ишлаб чиқаришни техник жиҳатдан такомиллаштириш, янгилик ва ихтироларни тадбиқ этиш асосида ижтимоий талабларни қондиришга қаратилган. Бу борада мувофиқлаштиришни ташкил этиш инвестиция фаолиятини шароитларини аниқлаш йули билан ҳамда давлат инвестицияларини бошқариш билан бирга олиб борилади.

Давлат томонидан инвестиция фаолияти шароитларини мувофиқлаштириш бир қатор тадбир ва чораларни қуллаш ва ҳаётга тадбиқ этиш негизида амалга оширилмоқда. Давлат томонидан инвестиция фаолиятини мувофиқлаштириш асослари қабул қилинган бўлиб, асосларда қурсатилган тадбир ва чоралар қуйидагилардан иборат:

1. Солиқлар тизимини қупайлаштириш. Солиқ субъектлари, объектларини ҳамда унинг ставкаларини дифференцияллаш ва енгилликлар бериш (инвестициялар буйича дифференцияллашган солиқ қиритилади);

2. Амортизация сиёсатини тубдан узгартириш, шу жумладан асосий фондларни амортизациясини тезлаштириш (иктисодиётни соҳалари, баъзи тармоқлари, асосий фондларни элементлари, асбоб-ускуналарни турлари буйича дифференциаллаштирилган ҳолда амортизация енгилликлари урнатилади);

3. Айрим регионларни, тармоқларни, ишлаб чиқаришларни ривожлантириш учун бюджет ссудалари орқали молиявий ёрдам қурсатиш;

4. Қредит сиёсатини, давлат меъёр ва андозаларини, антимонопол тадбирларини амалга ошириш. Давлат мулкани, шу жумладан тугатилмаган қурилишларни хусусийлатириш (давлат тасаруфидан чиқариш) ҳамда баҳоларни ташкил этиш сиёсати;

5. Ер ҳамда бошқа табиий бойликлардан фойдаланиш шарт-шароитларини аниқлаш;

6. Инвестиция лойihalарини экспертизадан утказиш. Бугунги кунда юкорида кайд этилган тадбир ва чораларни хаётга тадбик этиш максатида республикада бу борада бир неча конунлар кабул килинди.

2. Инвестицияларни кайд этилган турлари ва шакллари асосида тадбиркорлик, ишбилармонлик ва бошка давлат тамонидан такикланмаган фаолиятларни барча инвесторлар тамонидан амалий равишда йулга куйиш, маблағлар сарф этиш ва уларни хаётга тадбик этиш чора ва тадбирларининг йиғиндиси инвестиция фаолиятини англатади. Бозор иктисодиётида инвестиция фаолиятини жисмоний ва юридик шахслар (корхоналар, фирмалар, акционер жамиятлар ва бошка типдаги мулк эгалари) хамда давлат юритади. Инвестиция фаолиятини йулга куйиш хар бир мулк эгаси, биринчи навбатда уз манфатини кузлаб бу жараёнда ягона бир максатга, яъни фойда (даромадга), самарага эришишни режалаштиради. Албатта, инвестиция фаолиятини юритишда хар бир мулк эгаси ишбилармонликни тадбиркорликни мохиятини чукур англаган холда иш юритиши лозим.

Инвестиция фаолияти билан шугулланувчи мулк эгаси тез узгарувчан бозор иктисодиётини, унинг серкихали муносабатларини хар томонлама англай билиш лозим. Фаолиятни юритишда иктисодий ахборотга нафакат танланган сохада эмас, балки бутун иктисодиётда мамлакат микёсида маркетинг билимлари асосига эга булиши Алохида ахамиятга эга. Чунки ракобат курашига асосланган иктисодиётда, пул муомаласи, молия, кредит ва банклар, солиқ сиёсатини чукур билмай туриб, инвестиция фаолиятини ташкил этиш таваккалчилик билан боғлиқ, киска давр ичида инкирозга учраши мумкин.

Маълумки, Ўзбекистон Республикасида бозор муносабатларини ривожлантиришнинг кузда тутган унлаб конунлар кабул килинди. Булар жумласига инвестиция фаолиятини ташкил этишни хамда йулга куйишни белгиловчи бир катор конунлар киради. Шулардан энг мухимлари Давлат мулкани хусусийлаштириш, чет эл инвестицияларини жалб килиш, ташки иктисодий алокаларни йулга куйишга бағишланган ва бошка конунлардир. кабул килинган конунларни хаётга татбик этиш асосида бугунги кунда

инвестиция фаолиятини юритиш ҳамда бозор муносабатларини ривожлантириш учун кулай шарт-шароитлар яратилмоқда.

Мулкчиликни турли шаклларининг ривожланиши, тадбиркорлик ва ишбилармонликни йулга қуйилиши, ташки иктисодий алоқаларни кучайтирилиши, қушма корхоналарнинг иктисодиётини барқарорлаштиришдаги ролни оширилиши инвестиция фаолиятини Тула ташкил этиш учун зарур бўлган имкониятларни яратмоқда. Бозор иктисодиёти шароитида инвестиция фаолияти кенгайтирилган равишда ташкил этилган. Бозор шароитида инвестиция фаолиятини кенгайтириш ва ривожлантириш жисмоний, юридик шахсларни ва давлатни, фойда (даромад), самара олиш мақсадида тадбиркорлик, ишбилармонлик ва бошқа фаолиятларини қайтадан тиклашга қаратилган. Бу борада асосий мақсад эса, инвестиция фаолиятини ташкил этиб иктисодиётимизни барқарорлаштириш, дунё бозорига кириб бориш, дунё-хужалик алоқаларини мустахкамлаш ва аҳолини турмуш даражасини кутаришдир.

Инвестициявий сиёсатни ҳаётга жорий этиш, устивор тармоқларни танлаб олиш ута нозик ишдир. Чунки бозор механизмлари ҳар доим ҳам мамлакат иктисодиёти манфаатларига хизмат қилишга мос келавермайди.

Шунинг учун, хорижий инвестицияларни жалб этиш борасида ҳам илмий мосланган, йуланган, фаол давлат сиёсати бўлиши зарурдир.

Қуйидагилар утиш даврида инвестиция сиёсатининг муҳим устивор йуналишлари ҳисобланади:

- озик-овкат муаммосини ҳал этиш;

- мамлакатнинг экспорт салоҳиятини мустахкамлаш ва импорт босувчи ишлаб чиқаришни ташкил қилиш:

- иктисодиётнинг таянч тармоқларини қуллаб-қувватлаш ва юқори технологияли ишлаб чиқаришни ривожлантириш топшириш туғрисида қарорлар қабул қилишлари ҳам мумкин.

Бундай ҳолларда мажбурият гарови сифатида (инвесторнинг мажбуриятини таъминлаш) инвесторнинг мулки қабул қилинади. Гаровга фақат

инвестиция олувчининг шахсий мулки ёки тула хужалик олиб бориш ҳукукига эга булган мулки олинади. Инвесторлар инвестиция натижаларига, инвестиция объектларга эга булиш, фойдаланиш, фармойиш чиқариш ҳамда реинвесторлаш (инвестицияга айлантириш) ҳуқуқларига эгадир.

Инвестиция фаолиятидаги жараёнда субъектлар уртасида буладиган муносабатлар шартномалар (қелишувномалар) асосида мувофиқлаштирилади. Шартномалар тузиш, шерикларни танлаш, мажбуриятларни аниқлаш ва бошқа хужалик муносабатларини урнатиш, агарда улар қабул қилинган қонунларга зид булмаса, фақат инвестиция фаолияти субъектларини зиммасида булади. Хар иккала томонларни қелишувига биноан, шартномалар инвестиция фаолиятининг умумий муддатига тузилади.

Қабул қилинган қонунлар ҳамда қонунчиликка асосланган равишда инвесторнинг қатор мажбуриятлари ҳам бор. Бу мажбуриятлар давлат идора ва муассасалари олдида бажарилиши лозим булиб, қуйидагилардан иборатдир:

- инвесторлар, инвестициялар ҳажми, уларнинг манбалари туғрисида молия ва солиқ органларига декларациялар топшириши лозим;
- капитал қурилишни амалга ошириш учун, тегишли раҳбар ва махсус хизмат органларига руҳсат этилиш ва розилигини олиш керак;
- инвестиция лойиҳасининг санитар-гигиеник ва экологик жихатдан қуйилган талабларга жавоб бериши туғрисида экспертиза ҳулосасига эга булиши шарт.

Юқорида қайд қилинганлардан ташқари, инвестиция субъектларини мажбуриятларига қуйидагилар ҳам қиради:

- қонунчиликда белгиланган ва урнатилган тартиб буйича меъёр ва андозаларга буйсуниш;
- виждонан рақобатлашиш ҳамда антимонопол мувофиқлаштириш талабларини бажариш;
- давлат сиёсати, солиқ ва молия органлар томонидан юқлатилган талабларни бажариш ва уларга буйсуниш;

- белгиланган тартибда бухгалтерлик ва статистик маълумотларни ҳамда хисоботларни тегишли органларига уз вақтида етказиб бериш.

Булардан ташқари инвестиция фаолиятини ҳар бир иштирокчиси махсус ишларни бажариш учун лицензияга эга булиши лозим. Лицензия олиш учун бажариш лозим булган ишларни руйхати ҳамда уларни амалга ошириш тартиби мумкин қадар қонунчиликда белгиланади.

Бозор муносабатларини ривожланиши мулкчиликни ҳар хил шаклидаги молиялаштириш манбаларини яратилишига олиб келади.

Мамлакатимиз иқтисодиётида фойдаланилмаётган ички инвестициялар ҳамда жалб қилинаётган ташқи инвестициялар миқдорини ушиб бораётганлиги, унинг турли тармоқлар ва ҳудудлар таркибига қирувчи корхоналар ишлаб чиқаришга сарфланаётганлиги ва бу борада олиб борилаётган ишларни кенг қуламлиги ва самарадорлигини инвестицион сиёсатнинг натижалари қурсатмоқда.

3. Мамлакатимизда мустақиллик йилларида инвестицион фаолиятини амалга оширишнинг қонуний меъёрий баъзасининг яратилишига Ўзбекистон Республикасининг «Инвестиция фаолияти туғрисида»ги қонунининг қабул қилиниши бу борадаги улкан қадам булди. Бу уз навбатида энг долзарб масала, инвестицияларни молиялаштириш масаласини ечиш имқониятини бермоқда.

Бугунги кунда инвестиция сиёсатининг узиға хос хусусияти инвестицион фаолиятни молиялашда қуринади. Бунда асосан кредит ресурсларидан кенг фойдаланиш чунки инвестицияларнинг молиявий манбалари белгиланган. Улар марказлашган бюджет маблағлари, аҳоли жамғармалари, хужалик субъектлари: маблағлари, банк кредитлари ва хорижий маблағлардир. Лекин шуни таъкидлаш жоизки, ҳозирги кунда Ўзбекистон иқтисодиётида инвестицион манбалар таркибини такомиллаштиришда муҳим тенденцияларга Алоҳида аҳамият бериш лозим.

Биринчидан, мамлакат иқтисодиётини инвестициялашнинг янги манбаларини жорий этиш; тижорат банклари томонидан узок муддатли кредитлар берилиши, акция ва бошқа қимматбаҳо қоғозларни эмиссиялашдан

олинадиган маблағлар, давлат мулкани давлат тасахуфидан чиқариш ва хусусийлаштиришдан тушган даромадлар, суғурта компаниялари ҳисобига катта пул маблағларини жалб этиш ва бошқалар.

Иккинчидан, инвестицияларнинг анъанавий манбаларини соғломлаштириш корхоналарнинг уз маблағларидан самарали фойдаланишга қаратиш бюджет ажратмалари, мақсадли кредитлар, танлов асосида бюджет маблағлари тақсимланиши, имтиёзли кредитлаш ва бошқариш.

Умуман олганда узиш субъектларга қура чет эл инвестициялари олдинги уринни эгаллайди, ундан кейинги уринда бюджетдан молиялаш, сунгра аҳоли маблағлари бўлмоқда. Корхона маблағларини ҳажми юқори бўлиши билан бирга уларнинг улуши суръатлари инвестицияни молиялаш манбаларининг умумий таркибида паст мавкега эга бўлмоқда.

Молиялаштириш манбалари таркибида ҳозирги банк маблағлари ҳажми унчалик катта бўлмасоҳам, у узига Алоҳида эътиборни талаб қилади.

Шуни таъқидлаш лозимки, инвестицион фаолиятни молиялаштиришнинг асосий ва энг муҳим манбаларидан бири кредит ресурсидир. Кредитлар инвестицион фаолиятида тадбиркорларни реал даромад олишини қупайтиришга ундайди, пировардида биринчидан жамият аъзоларидан боқимандалик қафиятни йукотади:

Иккинчидан, корхоналар техника тараккиёти билан боғлиқ янги йуналишларни очиб беради; учинчидан, ушбу соҳада янгиликлар, қашфиётлар қилишга ундайди.

Яна шуни таъқидлаш лозимки, инвестицион фаолиятни амалга оширишнинг барча босқичларида маблағга бўлган талабни таъминлашни амалга оширувчи восита банклардир.

Давлат бюджети маблағлари ҳақида шуни таъқидлаш жоизки, унинг маълум қисми ижтимоий маъмурий фондларни яратишга сарфланади. Шу боис ҳозирда инвестицион ресурслар бозорида тақлифларни нақат барқарорлаштириш, балки анча миқдорда ошириш учун унинг манбалари

таркибида давлат улушини камайтирган холда чет эл кредитлари ва маҳаллий банклар кредитларини оширишга ҳаракат қилинмоғи керак.

Мамлакатнинг иқтисодий-ижтимоий ривожланишида инвестицияларнинг, шу жумладан хорижий инвестицияларнинг аҳамияти каттадир. Маълумки ҳар қандай давлат дунёдан ажралган холда жаҳон тажрибаларини урганмасдан, дунёнинг етакчи давлатлари илм, фан ва техника соҳаларида эришган ютуқларини қабул қилмасдан яққа тартибда ривожланиши мумкин эмас.

Фойдаланилган адабиётлар руйхати

1. Каримов И.А. "Ўзбекистон иктисодий ислохатларни чуқурлаштириш йулида". Тошкент, "Ўзбекистон", 1995 й.

4. Каримов И.А. «Иктисодиётни либерллаштириш ва чуқурлаштириш бизнинг бош вазифамиз. «халк сузи», 15.02.1999

5. Каримов И.А. «Ўзбекистон демократик узгаришларнинг янада чуқурлаштириш ва Фукаролик жамияти асосларини шакллантиришнинг асосий йуналишлари» мавзусидаги Олий мажлиснинг 9 сессиядаги маърузаси, 2002 йил 29 август. Халк сузи, 2002 30 август.

6. Каримов И.А. «2003 йилда мамлакатни ижтимоий–иктисодий ривожлантириш яқунлари ва 2004 йилда иктисодий ислохатларни чуқурлаштиришнинг асосий йуналишлари» га бағишланган вазирлар маҳкамаси мажлисидаги маъруза 2004 йил 10 феврал Ўзбекистон овози газетаси.

7. Ўзбекистон Республикасининг «Инвестиция фаолияти туғрисида» ги қонуни. «Солиқ туловчининг журнали», №2, 1999.

8. Гозиев Д.Г. Инвестицияларни молиялаштириш масалалари. Т.: «Молия» – 2003 й.